

სპარსეთის ყურის ქვეყნების საგარეო პოლიტიკაში ამერიკის შეერთებული შტატების ენერგოპოლიტიკური ინტერესები

მარიამ კიკნაძე

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი,
საერთაშორისო ურთიერთობების სადოქტორო პროგრამის სტუდენტი
mariamkiknadze@gmail.com

ORCID iD: <https://orcid.org/0009-0007-5948-6550>

DOI: 10.52340/splogos.2026.01.04

აბსტრაქტი

სტატია მიმოიხილავს ამერიკის შეერთებულ შტატებში ნავთობის აღმოჩენისა და მისი ტრანსფორმაციის ეტაპებს, შტატების წარმომადგენლობა ეძებდა კონკურენტუნარიან ნავთობის მწარმოებელ სახელმწიფოებს სპარსეთის ყურის რეგიონში. განხილულია ენერგეტიკული ტრანზიციისას შტატების მხრიდან მზარდი ინტერესი ნედლ ნავთობზე, ენერგეტიკული დიპლომატიის საწყისი ეტაპები საუდის არაბეთთან და რეგიონის სახელმწიფოებთან, რადგან სამომავლო ინტერესების ფორმირება მათთან კავშირის გარეშე შეუძლებელი იქნებოდა. 1972 წლიდან ნავთობი იქცა ენერჯის მთავარ წყაროდ, რამაც გამოიწვია მოხმარების ზრდა, დიდი მოთხოვნიდან გამომდინარე ცალმხრივად გაიზარდა ნავთობის ფასი. რადგან მსოფლიო ნავთობის დადგენილი მარაგის 63% აღმოჩენილია არაბული გალფის ყურეში. შეერთებული შტატების ენერგეტიკული ინტერესები თითოეული პრეზიდენტის მმართველობის განმავლობაში უცვლელი რჩებოდა, რაც შეიძლება მეტად დაახლოებოდნენ ნავთობის მწარმოებელ ქვეყნებს. განხილულია 1991 წლიდან 2024 წლამდე თითოეული პრეზიდენტის მიერ გადადგმული ნაბიჯი გლობალური ტრანზიციის მიმართულებით, მათ სამომავლო ხედვებზე სარგებლებსა თუ რისკზე. თუ სპარსეთის ყურეში შეერთებული შტატების საგარეო პოლიტიკა სამხედრო ინტერვენციებით შემოიფარგლებოდა. ის ჩაანაცვლა ეკონომიკურმა და ენერგეტიკულმა დიპლომატიამ. ეკონომიკური მოდერნიზაციისას ჩინეთისათვის სპარსეთის ყურე ეკონომიკური განვითარებისათვის ლოგიკურ კანდიდატურას წარმოადგენს. დაიწყო ჩინეთის

მხრიდან პირველი ინვესტიციების განხორციელება ნავთობის სექტორში ერაყში, რომელსაც მოჰყვა ნავთობსაბადოების განვითარების პროექტები. ჩინეთი ენერგეტიკული ინტერესების ფორმირებას უზრუნველყოფს ირანთან სტრატეგიული თანამშრომლობის გზით, რომელსაც მოჰყვება მემორანდუმები („MOUS“), განხილულია განხორციელებული და განსახორციელებელი ბურღვითი სამუშაოები რეგიონის თითოეულ სახელმწიფოსთან. მნიშვნელოვანია სამომავლო გეგმები, რომელიც მოიცავს სუფთა ენერჯიაზე გადასვლას და ორიენტირებულია დაბალი ნახშირბადის განვითარებაზე.

საკვანძო სიტყვები: ნედლი ნავთობი, ტრანზიცია, ენერგეტიკული ინტერესები, ნავთობპროექტები, სუფთა ენერჯია.

The Energy Interests of the United States in the Foreign Policy of the Persian Gulf Countries

Mariam Kiknadze,

PhD Student of International Relations,

Georgian Technical University

mariamkiknadze@gmail.com

ORCID iD: <https://orcid.org/0009-0007-5948-6550>

Abstract

The article reviews the stages of oil discovery and its transformation in the United States of America, as the U.S. sought to compete with oil-producing states in the Persian Gulf region. The growing interest of states in crude oil within the context of the energy transition is discussed, along with the initial stages of energy diplomacy with Saudi Arabia and other countries in the region, as the formation of future interests would be impossible without such connections. Since 1972, oil has become the main source of energy, leading to an increase in consumption. Due to high demand, oil prices have risen significantly. As 63% of the world's proven oil reserves are located in the Arabian Gulf, the energy interests

of the United States have remained consistent across different presidential administrations, bringing it closer to oil-producing countries. The steps taken by each U.S. president from 1991 to 2024 toward the global energy transition are discussed, along with their future visions, benefits, and risks. While U.S. foreign policy in the Persian Gulf was previously focused on military interventions, it has increasingly shifted toward economic and energy diplomacy. During its period of economic modernization, China viewed the Persian Gulf as a logical partner for development. It began making its first investment in Iraq's oil sector, followed by broader oilfield development projects. China is shaping its energy interests through strategic cooperation with Iran, supported by memorandums of understanding (MOUs), which address both current and future drilling activities across the region. Plans emphasize the transition to clean energy and focus on how to achieve low-carbon development.

Keywords: Crude Oil, Transition, Energy Interests, Oil Projects, Clean Energy.

კვლევის მეთოდოლოგია: თვისებრივი ხასიათის კვლევა დაეყრდნობა პირველადი და მეორეული მონაცემების დამუშავებას. აღნიშნული კვლევისას მეორეული მონაცემების სახით გამოყენებული იქნება სამეცნიერო ლიტერატურა, ჩატარებული კვლევები, სტატიები და ანგარიშები. ასევე გაანალიზებულია უცხოური გამოცდილება, აღნიშნული მიმართულებით. ნაშრომის მეთოდოლოგიური საფუძველი ემყარება ისტორიულ და პოლიტოლოგიურ მეცნიერებაში დამკვიდრებულ კვლევის მეთოდებს: შედარებით ანალიზს, ისტორიულ შედარებით ანალიზს, კონტენტანალიზს, სისტემურობისა და სტრუქტურულ-ფუნქციონალურ მეთოდებს, „case study“. ნაშრომი ეყრდნობა აგრეთვე ჩვენთვის საინტერესო პრობლემის შესახებ შემუშავებულ თეორიებს, ფუნდამენტური კვლევების შედეგებსა და დებულებებს, რომლებიც ასახავენ ამ სფეროში მოვლენების ტრანსფორმაციას დროში, მათდამი მიდგომების სახესხვაობას და ა. შ.

კვლევის თეორიული ჩარჩო: კვლევის საფუძველად არჩეულია საერთაშორისო ურთიერთობების თეორიის სკოლების ნეორეალისტური და რეალისტური

მიდგომები. ანალიზისას თეორიულ ჩარჩოდ გამოყენებულია ძალთა ბალანსის თეორია, ჰეგემონური სტაბილურობის თეორია.

სამეცნიერო სიახლე: ნაშრომის მთავარი სამეცნიერო სიახლე მდგომარეობს იმაში, რომ იგი, წარმოაჩენს სპარსეთის ყურის ქვეყნების ენერგეტიკულ რესურსებს და მის როლს საერთაშორისო ეკონომიკაში. ჩამოყალიბებულია მოდელი, რომელიც გამოკვეთს გლობალური აქტორების როლს სპარსეთის ყურის ქვეყნების ენერგოდიპლომატიის განვითარების პროცესში და განახლებადი ენერჯის განვითარების ფონზე გვთავაზობს მზარდ მოთხოვნას ენერგეტიკულ რესურსებზე. იკვლევს აშს-ის თანამშრომლობასა და წინააღმდეგობებს არაბული გალფის ქვეყნებში.

შესავალი

სპარსეთის ყურე, რომელსაც არაბულ ყურედ მოიხსენიებენ, მდებარეობს მსოფლიო ცივილიზაციის გასაყარზე ანტიკური სამყაროს ტიგროს-ევფრატის ტერიტორიაზე, დღევანდელი ერაყისა და ნილოსის ველზე, რომელიც ცნობილია ნაყოფიერი ნახევარმთვარის სახელით. სპარსეთის ყურე იზოლირებულია საერთაშორისო წყლებისაგან მისი ველური ბუნებისა და უნიკალურობიდან გამომდინარე. სპარსეთის ყურემ სახელი მიიღო ირანის ზეგანის სამხრეთ-დასავლეთით მდებარე რეგიონის სპარსიდან. ერაყში ნავთობის აღმოჩენამ გამოიწვია მნიშვნელოვანი პოლიტიკური ეკონომიკური და სოციალური ცვლილებები სპარსეთის ყურეში. 1908 წელი მიჩნეულია თარიღად, როდესაც პირველად ამოხეიქა ნავთობმა ირანში, მასჯედ-ე-სოლეიმანის მახლობლად, ერაყში – 1927 წელს, ბაჰრეინში – 1932 წელს, საუდის არაბეთსა და ქუვეითში – 1938 წელს. კომერციული ნავთობის რაოდენობა აღმოაჩინეს კატარსა და აბუდაბიში 1960 წელს, 1962 წელს – დუბაიში. ომანისა და სპარსეთის ყურეების დამაკავშირებელი 185 კილომეტრის სიგრძის ჰორმუზის სრუტე ამჟამად ატარებს სუპერტანკერებს, რომლის მეშვეობითაც ახლო აღმოსავლეთიდან გადის მსოფლიო ნავთობმომარაგების თითქმის ნახევარი. მსოფლიო ეკონომიკის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი ფაქტორი გახდა ნავთობი, 2016 წლის ანგარიშით რეგიონში

თავმოყრილი იყო ნავთობის დადგენილი მსოფლიო მარაგის 48 პროცენტი და ბუნებრივი გაზის დადგენილი მსოფლიო მარაგის თითქმის 44 პროცენტი. ქვის ზეთით დაიწყო შეერთებული შტატების ნავთობდიპლომატიის ისტორია, შეერთებული შტატები ყოველწლიურად იყო მსოფლიოში ყველაზე დიდი ნავთობის მწარმოებელი 1860 წლიდან 1914 წლამდე. პირველი მსოფლიო ომის განმავლობაში ნავთობზე მოთხოვნა გაიზარდა და შტატებმა დაიწყო საწვავის დაზოგვის სამოქალაქო პროგრამების დანერგვა. მზარდი მოთხოვნის ფონზე შტატების ენერგეტიკული ინტერესები მიმართული იყო საუდის არაბეთისაკენ, მომავალზე ფიქრი მათთან ურთიერთობის დამყარების გარეშე წარმოუდგენელიც კი იქნებოდა. სპარსეთის ყურის ქვეყნების საგარეო პოლიტიკაში შტატების ენერგეტიკული ინტერესები თითოეული პრეზიდენტის მმართველობისას უცვლელად რჩებოდა, გარდა იმისა რომ რეგიონის სტაბილურობას პოლიტიკურად დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა შტატებისათვის, ასევე მნიშვნელოვანი იყო ნავთობი.

პრობლემის აქტუალობა: სპარსეთის ყურე არასტაბილური რეგიონია ეკონომიკურად მდგრადი პოტენციალიდან გამომდინარე სხვადასხვა სახელმწიფოები რეგიონში პირველობისათვის იბრძოდნენ და იბრძვიან. თუ გასულ წლებში საომარ ეპიცენტრად მიიჩნეოდა ახლა რეგიონი მნიშვნელოვან როლს ასრულებს მსოფლიო ეკონომიკაში. ენერგეტიკული დიპლომატია გულისხმობს სტრატეგიულ მცდელობებს ენერგორესურსების საერთაშორისო წარმოებასა, დისტრიბუციასა, თანამშრომლობასა და კონკურენციას ქვეყნებს შორის.

უმთავრესი პრიორიტეტი აშშ-ისათვის, ჩინეთისა და რუსეთისათვის და დანარჩენი საერთაშორისო საზოგადოებისათვის არის სპარსეთის ყურეში სტაბილურობისა და წონასწორობის შენარჩუნება, რათა მინიმუმამდე იქნეს დაყვანილი გეოპოლიტიკური რისკის გავლენა გლობალურ ენერგეტიკაზე. ყურის ქვეყნების ნავთობდოლარების ჭარბი ნაწილი მიედინება გლობალურ საფინანსო ინსტიტუტებში, განსაკუთრებით, აშშ-სა და ევროპაში. ეს ინსტიტუტებია: „Barclays“, „Citigroup“, „Credit Suisse“, ნიუ-იორკისა და ლონდონის საფონდო ბირჟა. გრძელვადიან პერსპექტივაში ნაკლებად მილიტარიზებული, უფრო სტაბილური

რეგიონალური ჩარჩო შეიძლება გახდეს ყურეში ზოგიერთი ურთიერთობის ხელშემწყობი.

სპარსეთის ყურის ქვეყნების საგარეო პოლიტიკაში ამერიკის შეერთებული შტატების ენერგოპოლიტიკური ინტერესები

ჩრდილოდასავლეთ პენსილვანიაში ჯერ კიდევ წარმოდგენა ჰქონდათ, რომ არსებობდა ქვის ზეთი, რომელიც შემადგენლობით განსხვავდებოდა ცხოველური და მცენარეული ცხიმებისაგან, კლდის ქვიდან გადმონალვენთი ზეთი მარილის წყაროსთან მოხვედრის შედეგად იშლებოდა და გროვდებოდა, რომელსაც შავი და საკმაოდ მძაფრი სურნელი ჰქონდა. ამ მცირე მარაგის უმეტესი ნაწილი გამოიყენებოდა მედიკამენტების დასამზადებლად, დიდი ნაწილისაგან კი შეიძლებოდა მიეღოთ გადამუშავებული სითხე, რომელიც დაიწვებოდა და გამოიყენებდნენ ლამფისათვის. ახალი სინათლის წყარო კი იქნებოდა კონკურენტული „ნახშირის ნავთობის“ მიმართ, რომელიც ბაზარს 1850-იან წლებში იკავებდა. მეცხრამეტე საუკუნეში მცხოვრები ადამიანებისათვის კარგი ხარისხის სანათის ქონა საჭირო იყო, რომელიც მალე გაანათებდა ჩრდილოეთ ამერიკასა და ევროპას. ქვის ზეთი ასევე გამოიყენებოდა მანქანების დასაზეთად, სწორედ ასე ეტაპობრივად ჩაეყარა საფუძველი სრულიად ახალ ერას კაცობრიობის ისტორიაში – ნავთობის ეპოქას.

ქალაქს გაზი მიეწოდებოდა გამოხდილი ქვანახშირისაგან, რომელიც მიღებით გადადიოდა ქუჩის ნათურებში, საშუალო და მაღალი კლასის ოჯახების სახლებში, მისი სიძვირიდან გამომდინარე საჭირო გახდა შედარებით იაფი განათებით ჩაენაცვლებინათ. ასფალტის გადამუშავების შედეგად მიიღებოდა ნივთიერება, რომელიც ხელსაყრელი იქნებოდა განათებისათვის ანუ ახალი თხევადი ჰიდროკარბონი, რომელსაც გამოიყენებდნენ ნავთქურის ასანთებად. თუმცა, მომარაგების მნიშვნელოვანი წყარო ჯერ კიდევ არ იყო აღმოჩენილი და დამწვარი ნავთი კი მძაფრ სურნელს აფრქვევდა. იქ სადაც მოიპოვებოდა მარილი მოპოვებოდა ქვის ზეთი, შესაბამისად თუ ბურღვითი სამუშაოები გაგრძელდებოდა იქნებ მიეგნოთ ნავთობის მომპოვებელი ტექნიკისათვის. 1859 წელს სამოცდაცხრა

ფუტის სიღრმეზე დაიწყო ჭაბურღილების თხრა, მიღში კი გამოჩნდა წყლის თავზე მცურავი მუქი სითხე – ეს იყო ნავთობი. შტატების პირველი დიდი აღმოჩენა, რომელსაც საუკუნის სინათლესაც უწოდებდნენ. ედვინ ლ. დრეიკის სახელს უკავშირდება ქალაქი ტიტუსვილი, ფლორიდა. ახალ აღმოჩენას დიდი დრო არ დასჭირვებია მსოფლიო ბაზრის დასაბყრობად.

1854 წელს დაარსდა პენსილვანიის კლდის ზეთის ნავთობკომპანია, 1858-იანი წლებისათვის – სენეკას ნავთობკომპანია, 1870 წელს კი – სტანდარტნავთობკომპანია, რომელიც ნავთობპროდუქტების ბაზრის 80% აკონტროლებდა. 1909 წელს, ანტიმონოპოლური კანონების გათვალისწინებით, სტანდარტ ნავთობკომპანია აიძულეს 34 სხვადასხვა კომპანიად დაშლილიყო, 1940-იანი წლებისათვის სამი მათგანი ოთხ სხვადასხვა კომპანიასთან ერთად დომინირებდა საერთაშორისო ბაზარზე მეტსახელად „შიდი დების“ სახელწოდებით.⁷²

შეფასებების მიხედვით, პირველი მსოფლიო ომი გახლდათ ომი ადამიანებსა და ტექნიკას შორის, სწორედ ეს ტექნიკა კი, ნავთობის გამოყენებით იმართებოდა. ენერგეტიკული ტრანზიციისას შტატების საბრძოლო იარაღს ნედლი ნავთობი წარმოადგენდა. ამერიკელი პოლიტიკოსი ჰაროლდ იკესი „თუ მოსალოდნელი იქნებოდა მესამე მსოფლიო ომი, ეს იქნებოდა სხვისი ქვეყნის ნავთობრესურსების გამო, რადგან მომავლისთვის შტატებს რესურსი აღარ ეყოფა“. შტატების მხრიდან ნავთობისადმი გაძლიერებული ინტერესი ხუთი ფაქტორით არის გამოწვეული: 1. ამერიკული სამხედრო სტრატეგია შეიცვალა – დაიწყო საზღვაო წვრთნები, რადგან გაიზარდა სამხედრო მოთხოვნა; 2. ჩრდილო ატლანტიკური ალიანსის ქოლგის მფარველობაში მყოფი ნავთობით ღარიბი ქვეყნები, რომლებიც საჭიროებენ ამერიკის მხრიდან უსაფრთხოების დაცვას; 3. სამხედრო ტექნოლოგიების განვითარება საჭიროებს დიდი რაოდენობით ნავთობს; 4. გაიზარდა ნავთობის სამოქალაქო მოხმარება მეორე მსოფლიო ომამდე, დღიური ბარელი ნავთობი იყო

⁷² Yergin D. (1991), *The Prize: The Epic Quest for Oil, Money & Power*, Simon & Schuster.

3.9 მილიონი და 1945 წლის შემდეგ 5.4 მილიონი ბარელი გახდა; 5. ევროპის მხრიდან ნავთობის მზარდმა მოხმარებამ გამოიწვია მისი დეფიციტი.⁷³

ენერგეტიკული ინტერესების ფორმირების გზაზე შტატების მთავარ საზრუნავს წარმოადგენდა დიდი ბრიტანეთის ჩანაცვლება, რადგან მათი პოზიცია რეგიონში ბევრად ძლიერი იყო. მოლაპარაკებები ხანგრძლივი აღმოჩნდა, განხილული იქნა რამდენიმე შესაძლო ვარიანტიც, შუა აღმოსავლეთის ნავთობის პირდაპირ საკუთრებაში გადაცემა, ისეთივე, როგორც იყო ანგლო-სპარსული ნავთობკომპანია; მეორე – რაიმე სახის მოლაპარაკებების წარმოება ბრიტანელებთან და ახალი სახის სიტემის შემოღება; მესამე – დაეტოვებინათ სრული სარგებელი კერძო მფლობელებისათვის. ამერიკულმა კომპანია ტეხასკო და სოკალმა დიდი ინვესტიციები განახორციელეს საუდის არაბეთის ნავთობზე, თუმცა, მაინც არსებობდა ეჭვი იმისა ორი ათწლეულის წინ ჩამოყალიბებული სახელმწიფო შეძლებდა თუ არა იმედების გამართლებას. იქიდან გამომდინარე, რომ საუდის არაბეთი შტატებისათვის ჯერ კიდევ შორს მიმავალ გეგმას წარმოადგენდა, რუზველტმა მეფე იბნ საუდს შესთავაზა ლენდ ლიზის პროგრამა. თუ საჭირო გახდებოდა შტატები შეიძენდა ნავთობკომპანია კასოკს ტეხასკოსა და სოკალისაგან, თუმცა არცერთ კერძო კომპანიას არ ენდომებოდა ნავთობბიზნესი წარემართა მთავრობას. შემდეგი ალტერნატივა იყო, ნავთობ რეზერვების კორპორაციის დახმარებით 120 მილიონი დოლარის სანაცვლოდ გაეყვანათ მილსადენი, რომელიც საუდის არაბეთისა და ქუვეითის გავლით დაუკავშირდებოდა უდაბნოს, შემდეგ კი, ხმელთაშუა ზღვით ევროპას. ამ პერიოდისათვის შტატებმა საუდის არაბეთის ნავთობზე უარი განაცხადა, პრეზიდენტ რუზველტსა და ბრიტანეთის ელჩ ჰალიფაქს შორის გამართულ შეხვედრაზე რუზველტმა განაცხადა სპარსეთის ყურე თქვენია, ჩვენ ვიზიარებთ ნავთობს ერაყისა და ქუვეითისგან, რაც შეეხება საუდის არაბეთის ნავთობს, ის ჩვენია. ირანული კონსორციუმის მიხედვით შტატები გახდა მთავარი მოთამაშე ნავთობწარმოებაში, ევროპელი მომხმარებლები კი, ამერიკის წყალობის იმედად რჩებოდნენ. შტატებმა 90 მილიონ დოლარად შეიძინა ანგლო-ირანული

⁷³ Kelanic R. A., (2020), *Black Gold and Blackmail: Oil and Great Power Politics*, Cornell University.

ნავთობკომპანიის 60%, საბოლოოდ გასაყიდიც აღარაფერი დარჩათ, რადგან კომუნისტური გავლენა იგრძნობოდა. არც არაბ მწარმოებლებს ჰქონდათ ინვესტირების დიდი სურვილი ირანში, რადგან არამკოს პარტნიორებს უფრო მეტი ნავთობი ჰქონდათ საუდის არაბეთში ვიდრე მათ სამომავლო საჭიროებას წარმოადგენდა.⁷⁴

ნავთობის ეკონომიკური მნიშვნელობა გაიზარდა მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ, როდესაც სოციოეკონომიკურმა ორგანიზაციებმა, დასავლეთ ევროპისა და იაპონიის ქვეყნებმა ნახშირი ჩაანაცვლეს ნავთობით და აქციეს ენერჯის მთავარ წყაროდ. 1972 წლისათვის მსოფლიო ენერჯის მოხმარება გაიზარდა 179%, იმაზე სწრაფად ვიდრე მოსახლეობა მატულობდა, დიდი მოთხოვნიდან გამომდინარე, ვერ ხერხდებოდა საჭირო ნავთობის წარმოება. არაბ-ისრაელის ომის დაწყებამ გამოიწვია ნავთობზე ფასის მატება, არაბული ნავთობის ექსპორტის ქვეყნების ორგანიზაციამ ხელოვნურად მოუმატა ნავთობს ფასი, რომ წნეხის ქვეშ მოექცია ევროპა, იაპონია და შეერთებული შტატები და შეეცვალა არაბ-ისრაელის ომში არჩეული პოლიტიკა. ნავთობის მწარმოებელმა ქვეყნებმა ცალმხრივად გაზარდეს ნავთობის ფასი 3,01 დოლარიდან 5,11 დოლარამდე, მოგვიანებით კი 11,65 დოლარამდე. შტატებისა და ბრიტანეთის მხრიდან არსებობდა არაბული გალფის ქვეყნებზე თავდასხმის საფრთხე, ქუვეითისა და საუდის არაბეთის წარმომადგენლებმა მუქარას მუქართვე უპასუხეს, თავდასხმის შემთხვევაში პასუხგაუცემელი არ დარჩებოდა დასავლეთის ნავთობრეზერვუარები, რომელზე წვდომაც დიდი ხნით შეიზღუდებოდა. მას შემდეგ, რაც შტატების ჩართულობით ხელი მომეწერა ცეცხლის შეწყვეტის ხელშეკრულებას ისრაელს, ეგვიპტესა და სირიას შორის, ორგანიზაციის წევრმა ქვეყნებმა გადაწყვიტეს ემბარგო დაესრულებინათ. საუდის არაბეთიც მზად იყო ურთიერთობის სტაბილიზაციისაკენ, რაც გამოწვეული იყო ორ ქვეყანას შორის არსებული სამხედრო და ეკონომიკური კავშირებით. შტატები აღუთქვამდა საუდის არაბეთს მხარდაჭერას და შიდა- და გარემტრებისაგან დაცვას. ემბარგოს დასრულების

⁷⁴ Cates M. T., (1988), *United States Persian Gulf Policy 1968*, Air Command and Staff Collage.

შემდეგ გაიზარდა ნავთობის წარმოება ერთი მილიონ ბარელამდე დღეში. ნავთობის ემბარგომ გამოიწვია სტაგნაცია და უმუშევრობა, თუმცა, გასამმაგდა საბჭოთა კავშირის მხრიდან ნავთობის წარმოება.

სპარსეთის ყურის ქვეყნების საგარეო პოლიტიკაში შტატების ენერგეტიკული ინტერესები თითოეული პრეზიდენტის მმართველობის განმავლობაში უცვლელად რჩებოდა, გარდა იმისა, რომ რეგიონის სტაბილურობას პოლიტიკურად დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა შტატებისათვის. ასევე მნიშვნელოვანი იყო ნავთობი, რომელიც სამხედრო მოქმედებების დაწყების მთავარ საფუძველს წარმოადგენდა 1991 წელს ჰერბერტ უოკერ ბუმის პრეზიდენტობის პერიოდში. ქუვეითში შეჭრის შემდეგ სადამ ჰუსეინი აკონტროლებდა მსოფლიო ნავთობმარაგის 20%-ს. შტატების მთავარი საზრუნავი იყო სტრატეგიულად მნიშვნელოვანი პარტნიორის საუდის არაბეთის დაცვა, რომელიც საჭაერო ძალებს დაევალა. შტატების ეროვნული ინტერესების გათვალისწინებით, გადაწყდა საომარი მოქმედებები ერაყში, რათა არაბული გალფის ქვეყნებში შეურყეველი ყოფილიყო ამერიკული ავტორიტეტი. საერთაშორისო ეკონომიკური კრიზისის ფონზე ენერგეტიკის მდივანმა ჯეიმს უოტკინსმა გამოაცხადა ნავთობის მოპოვების გაზრდა და მოხმარების შემცირება ერაყ-ქუვეითის ნავთობის დანაკარგების დასაძლევად და გასათანაბრებლად. 1992 წელს ბუმის სახელს უკავშირდება ენერგეტიკული პოლიტიკის აქტი-კანონი, რომელიც ასახავს ენერჯის იმპორტზე დამოკიდებულების შემცირებას, განახლებადი ენერჯის წარმოების გაძლიერებას და ენერგოეფექტურობის გაზრდას. 80-იანი წლების შუა პერიოდში ნავთობის ფასების ვარდნამ შეარყია საბჭოთა ეკონომიკა, როდესაც 1989-1991 წლებში საბჭოთა კავშირის ბატონობა შესუსტდა, ბუში ახალი გამოწვევის წინაშე დადგა ქაოტური პრივატიზაცია, დიდი ნავთობგარიგებები დასავლურ ფირმებთან, ნაციონალიზაცია, ნავთობისა და გაზის ახალი ექსპორტის ზრდა. 1988 წელს კონგრესში დაიწყო მოსმენა კლიმატის ცვლილებებთან დაკავშირებით და პირველი მცდელობა სათბური გაზების შემცირების შესახებ. თუმცა, სპარსეთის ყურის ომის შემდეგ შეუძლებელი გახდა ამ ყველაფრის აღსრულება. ჯერ კიდევ ვიცეპრეზიდენტობის პერიოდში ჰერბერტ უოკერ ბუში საუდის არაბეთში გაემგზავრა, ნავთობის რეკოდრულად მცირე ფასი

– 10 დოლარი ბარელზე, საფრთხეს უქმნიდა აშშ-ის ნავთობინდუსტრიას და ეროვნულ უსაფრთხოებას. თუ ფასები არ მოიმატებდა, ტარიფი იმპორტირებულ ნავთობზე თავის შედეგს გამოიღებდა.⁷⁵

ბილ კლინტონის ადმინისტრაციაში მიაჩნდათ – ნავთობზე მზარდი დამოკიდებულება დიდ საფრთხეს წარმოადგენდა ამერიკის უსაფრთხოებისათვის. ერის მოთხოვნა იმპორტზე საფრთხეს უქმნის უსაფრთხოებას, რადგან ზრდის დაუცველობას ნავთობის მიწოდების შეფერხების მიმართ. როდესაც ქვეყანაში ყველა დანარჩენი სექტორი კარგად მუშაობს და ენერჯის ფასი მცირეა მოსახლეობას უჭირს, როდესაც დანარჩენი მოსახლეობა მიმართულია ნედლი ნავთობის ფასების მატებაზე, ვითარება იცვლება. სწორედ ნავთობის ფასების მზარდი ცვლილება იწყებს ენერგეტიკული დამოკიდებულების უცხოელების ხელში გადასვლას. 1997 წლიდან მოყოლებული აშშ-ის წარმომადგენლობის მფარველობით 136 000 ჰაბურდული ანუ მთლიანი ჰაბურდულების 25% და 57 000 გაზის ჰაბურდული დაიხურა. 1992 წლიდან ნედლი ნავთობი შემცირდა 17 %-ით. კლინტონ-გორის ადმინისტრაციის არასწორმა იარაღის პოლიტიკამ გამოიწვია ირანის ჩამოშორება და საუდის არაბეთის უფრო განერვიულება, შედეგად ორივე სახელმწიფო „ოპეკის“ ნავთობის 40%-ის მაკონტროლებელი გახდა, რაც კარგად აისახება ადგილობრივი გაზის რაოდენობაზეც. პრეზიდენტ კლინტონის ორმაგი შეკავების სტრატეგიის დროს განხორციელდა პრევენციული ქმედებები ირანის ისლამური რესპუბლიკის მიმართ, როგორცაა ემზარგო ნავთობისა და გაზის ინდუსტრიაზე. მაგალითად, კონგრესმა მოამზადა კანონპროექტი, რომელიც დაუწესებდა სანქციებს ნებისმიერი სახის უცხოურ კორპორაციას, რომელმაც დააბანდა 40 მილიონი ამერიკული დოლარი ან მეტი ირანის ნავთობისა და გაზის ინდუსტრიაში, ერთი წლის შემდეგ შემცირდა 20 მილიონ აშშ დოლარამდე. კანონპროექტი ცნობილი იყო, როგორც ირან-ლიბია სანქციების აქტი. ამერიკის სასიცოცხლო ინტერესს რეგიონში წარმოადგენდა ნავთობი, სწორედ გალფის

⁷⁵ M. Mills R. (2018, December 3), *The National News*, Retrieved April 4, 2025, from [thenationalnews.com: https://www.thenationalnews.com/business/comment/the-oil-legacy-of-george-h-w-bush-1.798201](https://www.thenationalnews.com/business/comment/the-oil-legacy-of-george-h-w-bush-1.798201).

ქვეყნებს შეუძლიათ ხელოვნურად გამოიწვიონ ნავთობზე ფასების ზრდა და ეკონომიკური კრიზისის წინაშე დააყენონ შტატები, რეგიონში თავდაცვითი ღონისძიებების გატარება შტატებს 50 მილიარდ დოლარამდე უჯდებოდა. ირანთან მიმართებაში განხორციელებული ორმაგი შეკავების პოლიტიკა წარუმატებელი აღმოჩნდა, რაც შეეხება ერაყს, მრავალი სხვა საფრთხის გარდა, მნიშვნელოვანი იყო იმ რეჟიმის შეკავება, რომელიც საფრთხეს უქმნიდა ნავთობის მარაგის გადინებას. შტატებისვე ზეწოლით აზერბაიჯანმა აიძულა ირანი დაეტოვებინა საერთაშორისო კონსორციუმი, რომელიც ამუშავებდა აზერბაიჯანის ერთ-ერთ ოფშორულ ნავთობის საბადოს, პრეზიდენტმა კლინტონმა ხელი მოაწერა ბრძანებას, რომელიც უკრძალავდა ამერიკულ კომპანიებს ირანის ნავთობინდუსტრიაში ინვესტიციების განხორციელებაში, რითაც აიძულა აშშ-ის ირანული ნავთობის კომპანია „კონკო“ ორი მილიარდი დოლარი გადაეხადა.⁷⁶

9/11-ის მოვლენებიდან შვიდი თვის შემდეგ თავდაცვის სადაზვერვო სამსახურს უკვე მომზადებული ჰქონდა მოხსენება ერაყის ნავთობტერმინალებისა და საძიებო ამერიკული კორპორაციების, რომლებიც სავარაუდოდ დაინტერესებულნი იყვნენ ერაყის ნავთობის ინდუსტრიაში მონაწილეობით. მასში ასევე შედიოდა ერაყის სამხრეთ მდებარე ცხრა ბლოკი, რომელიც აუთვისებელი იყო და პერსპექტიულ ტერიტორიას წარმოადგენდა მომავალი კვლევებისათვის. შტატები მფლობელობაში იტოვებდა ერაყის ეროვნულ ნავთობკომპანიას, რომელიც 1961 წელს ჩამოყალიბდა, ოღონდ მას შემდეგ, რაც ერაყში არსებული ნავთობტერმინალები დაექვემდებარებოდა ინფრასტრუქტურულ სამუშაოებს. საერთაშორისო ნავთობმა და გაზმა, გამოავლინა, რომ ბუშის ადმინისტრაციას სურდა რამდენიმე ადამიანისაგან შემდგარი ჯგუფი, რომელიც ერაყის ნავთობის ინდუსტრიის რეაბილიტაციისათვის დასახავდა გეგმას, რათა გაზრდილიყო ნავთობის ექსპორტი. ლონდონში გამართულ ფარულ შეხვედრაზე პენტაგონმა წამოაყენა სქემა ერაყის ყველა ნავთობის საბადოების გაყიდვის შესახებ და დაიწყეს

⁷⁶ Mirhosseini S. M. (2014), *Evolution of Dual Containment Policy (the Policy of Clinton's Administration- Clintons Doctrine) in the Persian Gulf*. Horizon Research Publishing.

ერაყის მნიშვნელოვანი ნავთობკომპანიების პრივატიზება. შტატები ცდილობდა ერაყის ნავთობტერმინალის რეაბილიტაციაზე თანხა გადაეხადა, თუმცა, ბარელის რაოდენობა, რომელიც დღეში 2.5 მილიონ ბარელს შეადგენდა არ შენარჩუნდა და წარმოება დაეცა. შტატები აიძულებდა ერაყს მიეღო ნახშირწყალბადების კანონპროექტები, რომელიც ნავთობისა და გაზის შენახვას სახელმწიფო სექტორში ახორციელებდა. ასევე ითვალისწინებდა ახალი ნავთობკომპანიის შექმნას, რომელსაც დაევალებოდა აღწერა ნავთობის შემოსავალი პროვინციებში მცხოვრებ ერთ სულ მოსახლეზე. 2008 წლისთვის ბუშმა წამოწია „ოპეკის“ საკითხი გაეზარდათ საუდის არაბეთისათვის ნავთობის მოპოვება, რადგან გაზის ფასი გალონზე 3 დოლარამდე მერყეობდა. თუმცა, საუდის არაბეთის ნავთობ მინისტრმა განაცხადა, რომ ფასები უცვლელი დარჩებოდა. მოთხოვნაში შედიოდა ასევე ფასების კლება მსოფლიო ნავთობფასებზე, რომელიც 125 დოლარს შეადგენდა ბარელზე. წარსულისაგან განსხვავებით საუდის არაბეთის გარდა საჭირო იყო სხვა მწარმოებლების თანხმობაც. 2005 წლის შემდეგ საუდის არაბეთმა გაიღო ინვესტიციები, ბარელი 8.5-9.2 მილიონ ბარელამდე ავიდა დღეში. მხოლოდ ამერიკა აღარ იყო დაინტერესებული ნავთობით მოთხოვნა სხვა სახელმწიფოების მხრიდან იზრდებოდა.⁷⁷

ბარაკ ობამას საპრეზიდენტო ვადა დაიწყო ენერგოგამოწვევების ფონზე, მწვანე პოლიტიკის მომხრე იყო, შტატების პოლიტიკა გლობალური ენერგეტიკული ტრანზიციის მიმართულებით უნდა განვითარებულიყო, წიაღისეული საწვავი განახლებადი ენერგიით ჩანაცვლებულიყო. შემცირდა ნავთობის იმპორტი 2008-2014 წლებში, სტაგნაციური მოთხოვნისა და ნავთობის მზარდი მოპოვების გამო ბარელი დღეში ოთხ მილიონამდე ავიდა, უფრო მეტი ვიდრე ირანის ან ერაყის მთლიანი ნავთობის მოპოვებაა. როდესაც 2011 წელს გაზის ფასმა 4 დოლარს გადააჭარბა ობამამ განაცხადა, რომ პრობლემებისგან თავის დაღწევა არ შეეძლოთ. მას სურდა ენერგეტიკული ალტერნატიული წყაროების სუბსიდირება. ტექნოლოგიურმა ინოვაციებმა და თავისუფალი ბაზრის ძალამ დაამტკიცა, რომ

⁷⁷ Hiro D. (2006, September 26), *thenation*, Retrieved April 25, 2025, from thenationcom:

<https://www.thenation.com/article/archive/how-bushs-iraqi-oil-grab-went-awry/>.

მისი ხედვა სწორი არ იყო და შტატები ახლა ნედლი ნავთობის უდიდესი მწარმოებელია, გადააჭარბა კიდევ საუდის არაბეთსა და რუსეთს. 2011 წლის მაისში შტატების ყოველთვიური წარმოება იყო 174 მილიონი ბარელი. მას სურდა შეემცირებინა აშშ-ის ნავთობის იმპორტი ახლო აღმოსავლეთის ქვეყნებიდან. იმის გათვალისწინებით რომ პრეზიდენტ ობამას არ სურდა უცხოურ ნავთობი იმპორტზე ყოფილიყო ამერიკა დამოკიდებული, პირიქით ხდებოდა, კერძოდ, საუდის არაბეთზე. 2011 წელს 33%-მდე გაიზარდა ნავთობის იმპორტი სპარსეთის ყურის ქვეყნებიდან, მათ შორის 29%-ით საუდის არაბეთიდან. ობამას ადმინისტრაცია დიდად მაინც არ იყო დაინტერესებული ამ მიმართულებით, რადგან ფიქრობდა რომ კრიზისის შემთხვევაში შეძლებდნენ ნავთობის სტრატეგიული რეზერვების გამოყენებას.⁷⁸

ჯოზეფ ბაიდენის პრეზიდენტობისას ამერიკელი მეზღვაურები დაემზენ სპარსეთის ყურეში, რათა დაეცვათ სტრატეგიული წყალი, სადაც ყოველწლიურად გადის მსოფლიო ნავთობის მეოთხედი და დაეცვათ ჰორმუზის სრუტე ირანული აგრესიისაგან. ირანის ქმედებები გავლენას მოახდენს ნავთობზე, ბაიდენის ადმინისტრაციას კი სურდა მცირე სატარიფო ფასი შეენარჩუნებინა. შტატებმა ირანს ჩამოართვა ნავთობის მარაგის გარკვეული ნაწილი, რომელიც ბაზარზე შემოიტანეს. ირანის მხრიდან პასუხი არ დაყოვნდა და ტანკერების შეჩერება დაიწყო ყურეში. მას შემდეგ, რაც ბაიდენმა განაცხადა, რომ აშშ განიხილავს ისრაელის შესაძლო დარტყმას ირანის ნავთობინდუსტრიაზე, 5%-ით გაიზარდა ნავთობის ფასი. გლობალური ფასების სტაბილურობის შესანარჩუნებლად ადმინისტრაციამ შეამცირა ნავთობის რეზერვის მარაგი 43%-ით, რამაც შეზღუდა ვაშინგტონის შესაძლებლობა გამოიყენოს ეს ფასები სათავისოდ. ბაიდენის გუნდმა დახურა თანამშრომლობის შესაძლებლობა დიდი ხნის მოკავშირე საუდის არაბეთთან, რათა შეენარჩუნებინა ფასები და ასევე დაებალანსებინა ურთიერთობა ირანთან ნავთობის გამო. უკრაინის ომის პარალელურად ნავთობის ფასი ბარელზე

⁷⁸ Samuelsohn D. (2012, October 14), *Politico*. Retrieved April 30, 2025, from

Politico.com:<https://www.politico.com/story/2012/10/obamas-slippery-foreign-oil-promises-082377>.

130 დოლარს აჭარბებს და რუსული ნავთობისა და გაზის უფრო ფართო აკრძალვის პერსპექტივას იძლევა, ვაშინგტონის ცხელი ხაზი კი, უმსხვილესი მწარმოებლებისათვის უპასუხოდ რჩება. ბაიდენის პოლიტიკა ნავთობმწარმოებლების მიმართ, იწვევს გაზისა და ნავთობის შიდა მოპოვების შემცირებას შედეგად კი, ფასები იწვევს, ფედერალური სარეზერვო სისტემა ცდილობს შეასუსტოს ინფლაცია და შტატების დაბალი რეიტინგი.⁷⁹

დონალდ ტრამპს თბილი და მეგობრული ურთიერთობა აქვს არაბული გალფის სახელმწიფოებთან, ტრამპი დიდი ხანია „ოპეკის“ ქვეყნებს საუდის არაბეთთან ერთად უბიძგებს მეტი ნავთობი მოიპოვონ, რათა მომხმარებლის ფასები შემცირდეს, თუმცა, შეიძლება ეს მიდგომა შეიცვალოს თუ ფასები დაბალ დონეზე დარჩება, რადგან ზიანს აყენებს საუდის არაბეთის შემოსავლებს. საუდის არაბეთმა ნოემბერში პირობა დადო, რომ აშშ-ში 600 მილიარდი დოლარის ივესტიციებს განახორციელებს ტრამპის პრეზიდენტობის ვადის განმავლობაში – მაგრამ „Vision“ 30-დან გამომდინარე ძალიან მაღალი ხარჯები აქვს საუდის არაბეთსაც საინვესტიციო ამბიციების გამო. ნავთობის დაბალმა გლობალურმა ფასებმა და მსხვილმა საჯარო დანახარჯებმა განაპირობა რიადის ბიუჯეტის დეფიციტის გაფართოება. ნავთობის ფასების გათვალისწინებით ისინიც მოელიან ამერიკისაგან ფინანსურ მხარდაჭერას, ისევე როგორც საერთო საინვესტიციო პროგრამის მიზნებიდან გამომდინარე. საუდის არაბეთსა და არამკოს შორის გამოცხადდა 34 სახის შეთანხმება, რომელიც საშუალოდ 90 მილიარდ დოლარამდეა. შეთანხმების შედეგად ყოველწლიურად 1.2 მილიონი ტონა თხევადი ბუნებრივი აირის შესყიდვის შესახებ 20 წლის განმავლობაში ამერიკული ფირმა „მომავალი ათწლეულისაგან“, ასევე შეტანილი იქნება ახალი გარიგების სიაში. ორმხრივი ინვესტიციები ახალ ეტაპზე გადაიყვანს ორ სახელმწიფოს შორის კეთილმეგობრულ ურთიერთობას. ტრამპის საპრეზიდენტო მიზანს წარმოადგენდა დაეყვანა ნავთობის ფასი 60 დორალამდე ბარელზე, ასევე ბურღვითი სამუშაოების

⁷⁹ Luck T. (2022, March 9), *The Christian Science Monitor*, Retrieved May 1, 2025, from [csmonitor.com: https://www.csmonitor.com/World/2022/0309/Why-Gulf-states-find-it-hard-to-turn-on-the-oil-spigot-for-Biden](https://www.csmonitor.com/World/2022/0309/Why-Gulf-states-find-it-hard-to-turn-on-the-oil-spigot-for-Biden).

აჩქარება, თუმცა, 13 მილიონ ბარელს გამომიუშავებს დღეში და მეტი მოცულობის გამომიუშავება დღიურად შეუძლებელია. საშუალო ფასი 65 დოლარია ბარელზე რაც აღემატება ტრამპის მიზანს. საუდის არაბეთს აქვს შესაძლებლობა გაზარდოს მიწოდება ამ ეტაპზე 3 მილიონ ბარელზე, რომელიც ბოლო წლებში უმოქმედოდ ჰქონდა გადადებული, აშშ-ს მოუწოდებს გამოიყენოს ფიქალი ნავთობი ბოლო წლებში დაკარგული ბაზრის წილის აღსადგენად. სტრატეგიულ პარტიონორბაში ასევე მოიაზრება შეთანხმება რიადსა და აშშ-ს შორის გაყიდვა განხორციელდეს დოლარის ვალუტაში.⁸⁰

დასკვნა

შეერთებული შტატები ითამაშებს ცენტრალურ როლს მომავალში ენერგეტიკული ბაზრების განვითარებასა და საერთაშორისო ურთიერთობების მიმართულებით სპარსეთის ყურეში. ფიქლის რევოლუცია გულისხმობს ჰიდრავლიკური და ჰორიზონტალური ბურღვის ერთობლიობას, რამაც საშუალება მისცა შეერთებულ შტატებს მნიშვნელოვნად გაზარდოს ნავთობისა და ბუნებრივი აირის წარმოება, განსაკუთრებით კი მჭიდრო ნავთობის წარმონაქმნებიდან, რომელიც ამჟამად შეადგენს შეერთებული შტატების მთლიანი ნავთობის წარმოების 36%. რამაც გამოიწვია მნიშვნელოვანი ეკონომიკური სტიმულირება და შტატები ნაკლებ დამოკიდებულია საზღვარგარეთის ნავთობის იმპორტზე. შესაბამისად მნიშვნელოვანი იქნება არაბული გალფის ქვეყნები გადაეწყონ ახალ ენერგეტიკულ ბაზარზე და მიაღწიონ ფიქალის ბუმს.

⁸⁰ Krane J. (2024, November 7), *Arab Center Washington DC*. Retrieved May 2, 2025, from arabcenterdc[:
<https://arabcenterdc.org/resource/trump-is-back-what-does-it-mean-for-oil-and-us-gulf-relations/>.

გამოყენებული ლიტერატურა

უცხოენოვანი ლიტერატურა

- Akkas E. (2017), *An Overview of Islamic Economics and Finance in the Gcc Countries*, Istanbul: Research Center of Islamic Economics;
- Al-Aswad A. A. (2012), *Persian Gulf based SWFs & Financial Hubs in Bahrain, Dubai and Qatar: A case of competitive branding*, Unites States of America: Tufts University;
- ALI S. S. (2021), *ISLAMIC BANKING IN THE MENA REGION*, The World Bank;
- Al-Mal H. (2021), Did the Qatar blockade work? Evidence from trade and consumer welfare three years after blockade, *The Economics of Peace and Security Journal*, 67-68;
- Altiok H. (2023), *Kuwait's Mediation in the Gulf Crisis: Dynamics of Kuwait's Foreign Policy Approaches*, Springer;
- Biuck M. (2020, December 22), Bahrain and Axis of Resistance: Geopolitical Implications for Iran, *Iranian Review of Foreign Affairs*, 200-205;
- Iqbal A. (2024, May 31), Saudi Arabia, the UAE and Qatar's Quest for Power in the Arab Gulf: Role of Ideational Factors and Economic Rivalry in Diverging Foreign Policy Choices, *Electronic Journal of Social and Strategic Studies*, 4-5;
- Agency C. I. (1987), *Moscow's Relationship with Riyadh: Progress at a Snail's Pace*, Washington D.C.: DIRECTORATE OF INTELLIGENCE;
- Chen D. (2019), *Deepening Cooperation Between Saudi Arabia and China*, The King Abdullah Petroleum Studies and Research Center;
- Fukuyama F. (1980), *The Soviet Union and Iraq Since, 1968*, Santa Monica: Rand Santa Monica;
- Fukuyama F. (1981), *The Soviet Threat to the Persian Gulf*, Santa Monica, California: The Rand Paper Series ;

- Jiang L. E. (2014), *Oil, Security and Politics Is China Challenging Us in the Persian Gulf*, Copenhagen: Danish Institute for International Studies, Retrieved May 31, 2025;
- PRC I O. (2007), *China's Energy Condition and Politics*, Information office;
- Rishniak I. (2024), *RUSSIA'S INVASION OF UKRAINE: Consequences on Oil and Gas Exports of The Gulf Countries*, Gulf Studies Center;
- WAKEFIELD B. (2011), *CHINA and the Persian Gulf*, Washington, D. C.: Woodrow Willson International Center for Scholars;
- Cates M. T. (1988), *United States Persian Gulf Policy 1968*, Air Command and Staff Collage;
- Edition V. S. (n.d.), *The 1979 "Oil Shock:" Legacy, Lessons, and Lastin Reverberations*, The Middle East Institute Washington DC;
- Kelanic R. A. (2020), *Black Golda and Blackmail: Oil and Great Power Politics*. Cornell University;
- Mirhosseini S. M. (2014), *Evolution of Dual Containment Policy (the Policy of Clinton's Administration- Clintons Doctrine) in the Persian Gulf*, Horizon Research Publishing;
- Westphal K. (2014), *The US Shale Revolution and the Arab Gulf States*, Berlin: German Institute for International and Security Affairs;
- Yergin D. (1991), *The Prize: The Epic Quest for Oil, Money & Power*. Simon & Schuster.

ინტერნეტ რესურსი:

- Alkinani Z. (2022, March 23), *Arab Center Washington DC*. Retrieved June 5, 2025, from arabcenterdc.org: <https://arabcenterdc.org/resource/current-iraq-gulf-relations-economics-over-politics/>;

- Cafiero G. (2024, October 16), *Middle East Council on Global Affairs*. Retrieved June 3, 2025, from mecouncil.org: https://mecouncil.org/blog_posts/omans-quiet-role-in-calming-regional-tensions/;
- Jalal I. (2024, December 23), *Saudi-Emirati Divergences Lead Hadhramawt to a Crossroad*, Retrieved June 4, 2025, from carnegieendowment.org;
- Alsayegh O. (2023, January 9), *How Economic and Political Factors Drive the Oil Strategy of Gulf Arab States*. Retrieved June 2, 2025, from Bakerinstitute.org: <https://www.bakerinstitute.org/research/how-economic-and-political-factors-drive-oil-strategy-gulf-arab-states>;
- Bonesh F. R. (2025, January 1), *Iraq-China Energy Relations, Opportunities and Challenges*, Retrieved May 30, 2025, from <https://www.onlynaturalenergy.com/iraq-china-energy-relations-opportunities-and-challenges/>;
- Briefing C. (2024, May 10), *China Briefing*, Retrieved June 10, 2025, from china-brifing: <https://www.china-briefing.com/news/china-united-arab-emirates-uae-bilateral-trade-investment-outlook/>;
- Downs E. (2023, July 10), *Center on Global Energy Policy*, Retrieved June 1, 2025, from energypolicy.columbia: <https://www.energypolicy.columbia.edu/unpacking-the-recent-china-qatar-lng-deals/>;
- Mogielnicki R. (2024, October 17), *China and Russia in the Gulf: A Cacophony of Influence and Interest*. Retrieved June 1, 2025, from carnegieendowment.org: <https://carnegieendowment.org/research/2024/10/china-and-russia-in-the-gulf-a-cacophony-of-influence-and-interest?lang=en>;
- Paraskova T. (2023, April 18), *Russia Finds New Market for its Fuels in the Middle East*, Retrieved June 1, 2025, from oilprice.com: <https://oilprice.com/Energy/Crude-Oil/Russia-Finds-New-Market-For-Its-Fuels-In-The-Middle-East.html>;

Shokri D. U. (2023, November 9), *Gulf International Forum*. Retrieved June 1, 2025, from <https://gulfif.org/the-china-gcc-equation-energy-critical-minerals-and-geopolitical-strategy/>;

Sim L.-C. (2025, February 11), *Impact of Russo-Ukraine war on Energy flows from the Arab Gulf States*, Retrieved June 2, 2025, from mei.edu: <https://www.mei.edu/publications/impact-russo-ukrainian-war-energy-flows-arab-gulf-states>;

Hiro D. (2006, September 26), *thenation*, Retrieved April 25, 2025, from thenation.com: <https://www.thenation.com/article/archive/how-bushs-iraqi-oil-grab-went-awry/>;

Krane J. (2024, November 7), *Arab Center Washington DC*. Retrieved May 2, 2025, from arabcenterdc[: <https://arabcenterdc.org/resource/trump-is-back-what-does-it-mean-for-oil-and-us-gulf-relations/>;

Luck T. (2022, March 9), *The Christian Science Monitor*. Retrieved May 1, 2025, from csmonitor.com: <https://www.csmonitor.com/World/2022/0309/Why-Gulf-states-find-it-hard-to-turn-on-the-oil-spigot-for-Biden>;

M. Mills R. (2018, December 3), *The National News*. Retrieved April 4, 2025, from thenationalnews.com: <https://www.thenationalnews.com/business/comment/the-oil-legacy-of-george-h-w-bush-1.798201>;

Samuelsohn D. (2012, October 14), *Politico*, Retrieved April 30, 2025, from Politico.com: <https://www.politico.com/story/2012/10/obamas-slippery-foreign-oil-promises-082377>